

№ 23 (280)
Чэрвень 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Гонар і слава: Георгіеўскі кавалер ды воін і святар –** *стар. 2 і 3*
- **Неардынарная асоба: Станіслаў Ягадынскі –** *стар. 5*
- **Успаміны з вайны: маленства ў страшныя гады –** *стар. 7*

68 гадоў таму пачалася самая крываваая вайна...

Успаміны пра Вялікую Айчынную вайну глядзіце на старонках 3 і 7

Пра мінуўшчыну – сучаснікам

Сябра Рады грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты» прафесар Анатоль Пятровіч Грыцкевіч выдаў у «Кнігазборы» сваю чарговую кнігу «Старонкі нашай мінуўшчыны», якая сведчыць аб нязменнасці яго гістарычнага крэда – дакладнасці, аб'ектыўнасці, праўдзівасці ў адлюстраванні айчынай гісторыі.

Беларускі фонд культуры і яго старшыня, шчыра ўдзячныя Анатолю Пятровічу за тую важную справу, якую ён выконваў на грамадскіх пачатках па падрыхтоўцы зборнікаў «Славутыя імёны Бацькаўшчыны», выдадзеных БФК у 2000 і 2003 гадах. Дзякуючы яго намаганням быў падняты агромністы пласт гісторыі краіны праз яе найвыбітнейшыя постаці. На жаль, БФК вымушаны быў спыніць тую праграму з-за недахопу грошай. І вось, для нас нечаканасць... Анатоль Пятровіч працягваў сваю працу над стварэннем гістарычных партрэтаў дзеячаў навукі, культуры, палітыкі нашага краю, альбо тых, хто народжаны нашай зямлёю, апынуўся воляю лёсу ў іншых краях і ўславіў іх сваёй руплівай працай. Вось толькі некаторыя з іх, якім прафесар А. Грыцкевіч аддаў перавагу ў сваёй працы па часе ад вялікага князя Вітаўта да Станіслава Булак-Булаховіча. Тут жыццё і гісторыя каранаваных асобаў, князёў ВКЛ – ад Стэфана Баторыя да Стані-

слава Аўгуста Панятоўскага; гістарычныя партрэты асобаў з магутных магнацкіх родаў; выбітныя постаці Піліпа Орліка, Тадэвуша Касцюшкі, Мікалая Улашчыка. Гістарычныя падзеі, бітвы, даты – тое, чым займаўся Анатоль Пятровіч большую частку свайго 80-гадовага жыцця і назапасіў, я ўпэўнены, матэрыялаў не на адну такую кнігу.

Таму, хто хоча азнаёміцца з сапраўднай, а не з фальсіфікаванай гісторыяй краіны, смела і праўдзіва пададзенымі фактамі, раю набыць і, упэўнены, з вялікай цікавасцю прачытаць «Старонкі нашай мінуўшчыны». І разам з тым, пагартаць старонкі жыцця і самога Анатоля Грыцкевіча.

Я ж асабіста хачу яшчэ раз падзякаваць яму за нашу сумесную працу, і, безумоўна, за яго каштоўны падарунак – кнігу, якую я вызначаю як працяг працы над праграмай «Славутыя імёны Бацькаўшчыны».

**Уладзімір ГІЛЕП,
старшыня ГА «Беларускі фонд культуры»**

Мы памятаем і ніколі не забудзем пра подзвіг нашага дзядзькі Міхаіла Захаравіча Станкевіча. Як і мільёны яго суйчыннікаў, сярод якіх родныя браты Мікола і Пётр, не пашкадаваў свайго жыцця ў імя Перамогі над ненавісным ворагам.

Міхаіл, родны брат майго бацькі Антона Захаравіча, нарадзіўся ў 1920 годзе ў в. Зацэнне былога Пleshчаніцкага (зараз Лагойскі) раёна Мінскай вобласці ў шматдзетнай сям'і. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў в. Зембін здзейсніў мару свайго жыцця – паступіў у Віцебскі педагагічны інстытут і ў хуткім часе па размеркаванні пачаў працаваць настаўнікам гісторыі і літаратуры ў школе в. Вялікія Дольцы (Ушацкі раён Віцебскай вобласці).

Міхаіл Захаравіч быў вельмі адукаваным чалавекам, добра ведаў гісторыю і літаратуру, нямецкую мову, меў добрыя стасункі з людзьмі рознага ўзросту. Дваццацігадоваму маладому настаўніку прапанавалі адказную пасаду завуча школы, якая адкрывала перспектывы на ніве адукацыі. Але ўсе планы і мары зламала вайна. Зусім невыпадкова, што такі энергічны і актыўны настаўнік з першых дзён вайны разам з сябрамі стварае падпольныя групы. На іх базе пачынае дзейнічаць атрад па барацьбе з дыверсантамі. Ужо ў жніўні 1941 года ў групе

М.З. Станкевіча налічвалася больш за 100 чалавек.

Дзякуючы добраму валоданню нямецкай мовай ён змог уладкавацца на працу ў нямецкую жандармерыю, дзе даставаў бланкі розных дакументаў для партызан і падпольшчыкаў. Для праслухоўвання зводак з франтоў вайны ў Міхаіла Станкевіча быў радыёпрыёмнік. Але знайшоўся здраднік, які выдаў падпольшчыка. Пры выбыску на кватэры М.З. Станкевіча немцы знайшлі той радыёпрыбор.

Пачаліся допыты, катаванні і здзекі. Але фашысты не зламалі волю падпольшчыка: Міхаіл Захаравіч не выдаў сяброў-партрыэтаў. У ліпені 1942-га ён быў расстраляны. Партрыёты з Ушачаў тайна ноччу пахавалі свайго сябра. На мемарыяльным комплексе «Прачыў» сярод больш як 1400 імёнаў загінулых партрыэтаў ёсць і прозвішча Станкевіча. Памяць пра юнага настаў-

Міхаіл Станкевіч

ніка свята захоўваецца і Ушацкім музеем «Народная слава». Тут знаходзіцца стэнд, прысвечаны Вяліка-Дольскай падпольнай групе.

Вось такі лёс нашага дзядзькі, які назаўсёды застаецца ў нашай памяці толькі маладым і прыгожым!

**Мечыслаў СТАНКЕВІЧ,
г. Маладзечна**

Не забудзьцеся пра падпіску на «Краязнаўчую газету»

– хто вывучае гісторыю свайго Краю – каму неадбыкавая будучыня Беларусі – хто абарэ пра захаванне гісторыка-культурнай Спадчыны

3 выданняў краязнаўцаў краіны

Георгіеўскі кавалер

Міхаіл Мацвеевіч Багдановіч нарадзіўся ў в.Ваўкоўшчына ў сям'і сялян Мацвея і Агаты Багдановічаў. Дзіцячы ўражанні Міхаіла звязаны таксама і з Ліпаўкай, Хібаўшчынай, Змітракамі, дзе бацька арандаваў зямлю, бо свой зямельны надзел быў невялікі – 6,5 дзесяціны. У сям'і, акрамя старэйшых Піліпа, Паліны, Аркадзя і Міхаіла, нарадзілася яшчэ дзве дачкі – Хрысціна і Ганна. Дакладная дата нараджэння героя Першай сусветнай вайны невядомая. Хутчэй за ўсё, гэта быў канец 1870-х ці пачатак 1880-х гадоў.

Перад пачаткам руска-японскай вайны Міхаіл ужо служыў у войску, дзе і вырашыў застацца. Вяртанне ў паўгалодную вёску, дзе панавала беззямелле, зусім не прыцягвала хлопца. Вайсковая часць, дзе служыў Міхаіл (3-ці Драгунскі Наварасійскі Яе Імператарскай Высокасці Княгіні Алены Уладзіміраўны полк), размяшчалася ў Коўне (зараз Літва).

Пачалася Першая сусветная вайна. Адважныя рэйды кавалерыстаў, горыч адступленняў, кароткія прывалы паміж баямі, смутак аб загінулых баявых сябрах – усё гэта поўнай мерай адмерваў яму лёс. А на грудзях бравара падпрапаршчыка да медалёў дабаўляліся крыжы Святога Георгія – першы, другі, трэці, чацвёрты. Зразумела, што трэба было быць сапраўдным героем, каб атрымаць поўны камплект гэтага ордэна. Вядома, што ў час ваенных дзеянняў пад Міхаілам Мацвеевічам былі забітыя тры кані.

У яго лістах з фронту, што захаваліся ў родных, адчуваецца горыч з-за таго, што ідзе вайна, гінучы ні ў чым не павінны людзі. Ён лічыў вайсковую справу неабходным, але крывавым рамяством. Таму родныя ніколі не чулі ад Міхаіла Мацвеевіча расказаў пра франтавыя будні. Напэўна, успаміны аб іх, пачуцці, звязаныя з імі, былі занадта горкімі і сумнымі, каб дзяліцца з іншымі.

Надышоў 1917 год. Пасля лютаўскай рэвалюцыі Міхаіл Мацвеевіч паступае на службу ў міліцыю Петраграда. На той час у Петраградзе ўжо жылі з сям'ямі ягоныя брат Аркадзь і сястра Хрысціна, якія збеглі ад галечы і беспрасветнасці ў пошуках працы і лепшай долі. Брат і муж сястры мелі неабходную працу, у іх сям'ях панавалі дастатак. Іх дзеці, пляменнікі Міхаіла Мацвеевіча, пачыналі атрымліваць адукацыю. Але надышоў кастрычнік 1917 года. Міхаіл Мацвеевіч сабраў усіх пляменнікаў і начысціўшы ўзнагароды, але схававшы ў кішэню медалі, павёў усіх фатаграфаванца ў фотаатэлье на Вялікім праспекце на Петраградскім баку. У Петраградзе панавала безуладдзе: п'яныя матросы з'яўляліся раптам у вялікай колькасці на вуліцах горада, часта рабілі самасуды над усімі падазронамі, а іншы раз і бессаромна рабавалі. Чатыры «Георгія», што зіхалі на грудзях малодшага чына, служылі спеасаблівай індугенцыяй у асяроддзі акаселых ваяк, а вось медалі маглі пашкодзіць – як сведчанне добрасумленнай службы «старому рэжыму». З гэтага дня і захаваліся апошнія здымкі Міхаіла Мацвеевіча.

Адразу пасля кастрычніцкага перавароту ён прыязджае ў родную вёску, але хутка вяртаецца ў Петраград, адкуль разам з сям'ёй свайго знаёмага накіроўваецца праз усё завірухі грамадзянскай вайны на Далёкі Усход. Але новая ўлада хутка ўсталяваецца і тут. Вядома, што ў 1920-х гадах Міхаіл Мацвеевіч знаходзіўся ў Хабараўску, служыў у міліцыі.

Сястра Хрысціна і брат Аркадзь перад пагрозай галоднай смерці вяртаюцца з сям'ямі ў родную вёску. Хутка мяжа паміж Савецкай Расіяй і адроджанай Польшчай перарывае ўсе кантакты паміж роднымі.

Аўтар гэтых радкоў, зрабіўшы запыт у ваенна-гістарычны архіў, атрымаў прапанову толькі за пачатак пошукаў звестак аб М.М. Багдановічы пералічыць такую суму грошай, што быў вымушаны адмовіцца ад сваёй задумы. Але засталіся лісты, фотаздымкі Міхаіла Мацвеевіча. І памяць.

Валерый КАРАЛЁў

(Паводле выдання краязнаўцаў Браслаўшчыны «Павет». 2004, № 2)

Наш турыстычны і культурны шлях

Праз нашу краіну спакон-веку пралягалі шляхі гандлёвых, вайсковых ды культурных кантактаў. Адзін з іх – шлях «з варагаў у грэкі». Ініцыятарамі турыстычнага праекта па гэтым шляху стала Швецыя, да якой далучыліся Расія, Беларусь, Украіна, Грэцыя і Турцыя. «У сусветнай практыцы, – адзначае намеснік міністра спорту і турызму Чэслаў Шульга, – аналогу такому маршруту, акрамя Шаўковага шляху ў Сярэдняй Азіі, няма». Абмеркаванне тэмы маршруту «з варагаў у грэкі» са шведкімі партнёрамі планавалася на 12 чэрвеня ў Мінску. У Беларусі маршрут будзе пралягаць па Віцебскай, Магілёўскай і Гомельскай абласцях. Скандынавы ўжо ўклалі ў гэты праект каля 150 тысячаў долараў. Яны таксама набылі рэкламна-інфармацыйны аўтобус, займаюцца стварэннем брэнда маршруту.

Да слова, беларускі пісьменнік і краязнавец Сяргей Панізьнік свой музей «Хата бабкі Параскі», што ў вёсцы Цінкаўцы Верхнядзвінскага раёна, за паўкіламетра ад Дзвіны, ужо колькі гадоў рэпрэзентуе як «дом на шляху з варагаў у грэкі і з грэкаў у варагі», а даўнія сяброўскія кантакты наладзіліся дзякуючы старшыні Дзвінскага гарвыканкама Вольгі Мароз між шведскімі партнёрамі і Дзвіною.

Тора з Брэста

Старшыня брэсцкай яўрэйскай абшчыны Барыс Брук паведаміў, што напрыканцы мая жыхар абласнога цэнтра перадаў абшчыне фрагменты Торы. Мужчына знайшоў іх у сваёй хаце. Адзін фрагмент скрутка Торы быў закапаны ў двары, другі знаходзіўся на гарышчы. «Мяркуем, што Тора была напісаная ў пачатку XX стагоддзя. Відаць, у гэтай хаце калісьці быў малітоўны дом», – сказаў Б. Брук. Адзін з фрагментаў пашкоджаны агнём, другі захаваны досыць добра. Пасля вывучэння рарытэтаў адмыслоўцы прымуць рашэнне пра іх далейшы лёс. Не выключана, што адзін будзе перададзены ў мясцовы музей, другі – пакінуты ў брэсцкай синагозе.

Нашыя кнігі – не горшыя

На маскоўскім VI Міжнародным конкурсе краін СНД «Мастацтва кнігі» нашы кнігі прызнаны аднымі з найлепшых. Першапачаткова на конкурс паступілі 140 выданняў з 9 краінаў. У лонг-ліст патрапілі толькі 47. 11 з іх прадстаўленыя Расіяй, 8 – Беларуссю, 6 – Украінай, па 4 – Казахстанам, Кыргызстанам і Армэніяй, па 3 – Азербайджанам і Эстоніяй, па 2 – Малдовай і Таджыкістанам.

Сёлета конкурсе праводзіўся па васьмі намінацыях. У шасці з іх беларускія выданні вышлі

на фінішную прамую. У намінацыі «Перамога» на ўзнагароду прэтэндуюць кнігі «Чалавек-легенда» выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі». Навінка гэтага ж выдавецтва пад назвай «Чароўны свет. У беларускіх міфах, паданнях і казках» намінаваная як найлепшая кніга для дзяцей і юнацтва. У намінацыю «Садружнасць» увайшло выданне «Православная ікона России, Украины, Беларуси», выпушчанае Беларускай праваслаўнай царквой. У намінацыю «Мая краіна» ўключана кніга «Голаса ушедших деревень» выдавецтва «Беларуская навука».

Па два беларускія выданні патрапілі ў намінацыі «Аддрукавана ў Садружнасці» і «Гранпры». У першай – маляўнічы альбом Г. Карцова «Беловежская пуца» выдавецтва «Мастацкая літаратура» і «Отче наш. Молитва Господня», выпушчанае Беларускай праваслаўнай царквой. На «Гранпры» прэтэндуюць нашы выданні «Беловежское чудо» выдавецтва «Беларусь» і «Наполеон Орда. Шлях да Бацькаўшчыны» Л. Несцерчука, што выйшла ў «Мастацкай літаратуры».

Пераможцы конкурсу будучы афіцыйна абвешчаныя 4 верасня на XXII Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы.

Паводле паведамленняў інтэрнэту

На тым тыдні...

2–3 чэрвеня на базе Цэнтральнай гарадской дзіцячай бібліятэкі імя А.С. Пушкіна г. Брэста адбыўся **Міжнародны семінар «Дзіцячае чытанне ў кантэксце развіцця інфармацыйнага грамадства»**. У працы семінара прынялі ўдзел не толькі спецыялісты Брэсцкай абласной бібліятэкі імя Максіма Горкага і публічных бібліятэк Брэсцкай вобласці, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, але і айчыныя навукоўцы, бібліятэкары Украіны. Падчас працы семінара закраналі розныя аспекты і праблемы працы дзіцячых бібліятэк з маладымі чытачамі.

Удзельнікамі семінара адзначалася неабходнасць арганізацыі на дзяржаўным узроўні праектаў і праграм, якія працуюць на падвышэнне прэстыжу чытання ў грамадстве, асабліва ў дзіцячым і юнацкім асяроддзі. Падобныя праграмы і праекты паспяхова ажыццяўляюцца ў нашых суседзях: праект «Нацыянальная праграма падтрымкі і развіцця чытання» (Расія), дзяржаўная праграма «Польшча чытае дзецям».

6 чэрвеня ў Музеі гісторыі беларускага кіно адкрыўся **паказ найлепшых стужак Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм»**, створаных паводле твораў Васіля Быкава. Першай была карціна Рычарда Віктарава «Трэцяя ракета». У праграме таксама фільм «Альпійская балада», драма Міхаса Пташуга «Знак бяды». Праект прысвечаны 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 85-годдзю народнага пісьменніка Беларусі, якое адзначаецца 19 чэрвеня.

І яшчэ адно ўшанаванне класіка літаратуры – **вечарына паміж «Салдат Перамогі»**, якая прайшла 12 чэрвеня ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя Леніна. У яе рамках адкрылася мастацкая экспазіцыя «У вянок Васілю Быкаву» (складзеная з прац удзельнікаў III Нацыянальнага Быкаўскага пленэру, што прайшоў летась на радзіме пісьменніка), а таксама – першыя ў Віцебску Быкаўскія чытанні. Дырэктар бібліятэкі Аляксандр Сёмкін зазначыў: «Мы вырашылі аб'яднаць гэтыя юбілейныя даты, бо Васіль Быкаў быў «салдатам Перамогі». Яго імя – святое для кожнага беларуса, ён не толькі вядомы пісьменнік, але ўдзельнік і пераможца той вайны».

Здакладамі на першых Быкаўскіх чытаннях выступілі доктар філалагічных навук, пісьменнік, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхась Тычына, старшыня Віцебскага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Франц Сіўка, загадчыца кафедры беларускай літаратуры Віцебскага дзяржуніверсітэта Вольга Русілка, загадчыца літаратурнай часткай Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Святлана Дашкевіч, настаўніца СШ № 44 г. Віцебска Алена Новік, паэт Давід Сімановіч (ён і быў ініцыятарам чытанняў).

Інтэрнэт-часопіс «Новая Эўропа» і Агенцтва гуманітарных тэхналогій 8 чэрвеня правялі прэзентацыю **«Даследаванні гарадоў Беларусі: еўрапейскі кантэкст»**. Падчас мерапрыемства былі прадстаўлены выданні, прысвечаныя даследаванням гарадоў Беларусі ды суседніх краін: «Гарадская цывілізацыя: Беларусь і свет» З. Шыбека, «Рэйтынг гарадоў Беларусі: умовы развіцця чалавечага капіталу» У. Валеткі ды інш., «Ігра в горада: по материалам экскурсий в малые города Беларуси. Сборник научных трудов» ды іншыя. Пасля кароткай прэзентацыі прайшла дыскусія, прысвечаная праблемам метадаў даследавання гарадоў, перспектывам, магчымасцям і падыходам, а таксама ацэнцы развіцця гарадоў у еўрапейскім кантэксце.

20 чэрвеня – Міжнародны дзень бежанцаў. З гэтай нагоды 11 чэрвеня ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адкрылася **выстаўка «Мир, в котором нет чужих»**, на якой прадстаўлены 100 найлепшых дзіцячых работ. На адкрыцці прысутнічалі школьнікі, чые працы былі адзначаны, Прадстаўнік Вярхоўнага камісара па справах бежанцаў ААН у Рэспубліцы Беларусь спадарыня Шоле Сафаві, прадстаўнікі Міністэрства адукацыі, кіраўнікі нацыянальных таварыстваў, творчыя калектывы Цэнтра творчасці дзяцей і моладзі «Эврыка».

11 чэрвеня прайшла **прэзентацыя кнігі «Новый Свет и его окрестности»**, прысвечаная раёну гістарычнага Гродна – Новаму Свету. Яе аўтары – гісторыкі Андрэй Чарнякевіч і Ігар Трусаў. Гэты ўнікальны кавалак гістарычнага Гродна сёння знаходзіцца пад пагрозай знішчэння. У раёне вуліц Астроўскага–Міцкевіча–17 верасня–Горкага гарадскія ўлады плануюць збудаваць шэраг п'яціпавярховых дамоў «элітнай» забудовы. На месцы дамоў па вуліцы Валковіча плануецца пабудаваць супермаркет. Мажы тым, менавіта тут захавалася старадаўняя атмасфера, дух сяброўства і ні з чым не параўнальная атмасфера гарадской Украіны. Героі кнігі – сям'я Багдановічаў, польскі генерал Эдзіслаў Цыпельт і рускі манархіст Георгій Маісееў, беларускі гісторык Вацлаў Пануцэвіч і рускі пісьменнік Юрый Алеша ды іншыя знакамтасці, чый лёс быў звязаны з Новым Светам.

Будзем разам і надалей!

Індывідуальная падпіска Індэкс 63320

1 месяц	4 500 руб.
3 месяцы	13 650 руб.
6 месяцаў	27 300 руб.

Ведамасная падпіска Індэкс 633202

1 месяц	4 725 руб.
3 месяцы	14 175 руб.
6 месяцаў	28 350 руб.

Воін і святар

Няпростым і вельмі незвычайным быў лёс героя гэтай публікацыі. З дзяцінства марачы прысвяціць сябе служэнню Богу, ён салдатам прайшоў праз цяжкасці і выпрабаванні савецка-фінскай вайны, а затым – і Вялікай Айчыннай. Зведзены пакуты нямецкага палону і толькі больш чым праз дзесяцігоддзе пасля ваеннага ліхалецця здзейсніў сваё заветнае жаданне – стаў святаром і на працягу амаль паўстагоддзя аддаў даносіць слова Божа да сваёй шматлікай паствы.

Нарадзіўся Рыгор Папоў 12 лютага 1916 года на Валгаградчыне ў сям'і данскіх казакоў. Яго бацька спяваў у царкоўным хоры і разам з маці далучыў Рыгора з маленства наведваць царкву. У 1934 годзе Рыгора прызвалі на абавязковую ваенную службу ў Новачаркаск Растоўскай вобласці.

Пачалася савецка-фінская вайна. Двойчы Рыгор прасіўся на фронт, толькі пасля трэцяга хадаўніцтва добраахвотнікам ён быў накіраваны на размініраванне франтавых палёў. Пасля заканчэння вайны з фінамі ўдзельнічаў у мерапрыемствах па аказанні, як гэта тады называлася, «брацкай дапамогі Эстоніі, Латвіі, Літве». Рыгору давалося быць у Эстоніі. Пасля ўстаўлення савецкай улады ў прыбалтыйскіх краінах ён у складзе сваёй часці апынуўся ў Маладзечне.

Тут закончыў палкавую школу сяржантаў і ў першы дзень Вялікай Айчыннай вайны быў адпраўлены на фронт. Праз год цяжка паранены апынуўся ў нямецкім палоне, быў дастаўлены ў Маладзечанскі канцлагер (шта-лаг № 342). «Жыццё ў лагерах было цяжкае, – распавядаў а. Рыгор, – не давалі свежай вады, і зняволеныя бралі ваду з рэчкі каля лагера. Вада ў ёй была мыльная, здыхляціна ўсялякая плавала. Многія паміралі ад голаду і тыфу. Памерлых уночы грузілі на павозку, адвозілі і закопвалі.»

Аднойчы адзін паляк-паліцай сказаў Рыгору, што ўсіх халастых ваеннапалонных будуць вывозіць у Германію, і параіў яму хутчэй ажаніцца, каб выпусцілі з лагера. І ў 1942 годзе, у адну з нядзель, Рыгор пабраўся шлюбам у Свята-Пакроўскай царкве з бойкай і жывай дзяўчынай Зінай, якая прыехала ў Маладзечна з Віцебска, дзе працавала на панчошнай фабрыцы «КІМ». Два іх сыны, Анатоль і Іван, нарадзілі-

ся ў гады вайны. Пасля вызвалення Маладзечна Рыгора Барысавіча забралі на фронт, у штрафную роту, каб ён крывёй сплаціў сваю віну перада радзімай за тое, што працаваў пры немцах у час ваеннага палону. Яго роту кідалі на перадавую. Але Гасподзь яго бярог – ён застаўся жывы. Каля Берліна чацвёрты раз атрымаў цяжкае раненне і быў дастаўлены ў шпіталь Камянец-Падольска, што на Украіне. Тут і сустрэў Перамогу.

А ў Маладзечне з двума немаўлятамі пакутавала яго жонка Зінаіда Паўлаўна. Жылі яны ў хлевушку,

Груздаўская царква

побач з жывёлай, бо ніхто іх не ўзяў на кватэру. Вярнуўшыся пасля шпітала ў Маладзечна Рыгор Барысавіч уладкаваўся працаваць страхаром, затым слесарам, і жыццё стала пакрысе наладжвацца. Аднак гэта было жыццё пад назіркамі, які працягваўся даволі доўга. У сям'і яшчэ нарадзіліся дачкі Ганна і Наталля.

Гады вайны, яе шматлікія выпрабаванні ўмацавалі Рыгора Барысавіча ў веры. Ён працуе і часта наведвае Свята-Пакроўскую царкву, спявае ў царкоўным хоры. Яго духоўны запал заўважае мітрапаліт Піцірым і ў маі 1958 года пасвячае ў дыякана, а пасля ў святара.

Пратаіерэй Р. Папоў у сваёй хатняй царкве (2005 г.)

Айцец Рыгор завочна ў 1968 годзе закончыў Ленінградскую духоўную семінарыю, а ў 1972-м – Маскоўскую духоўную акадэмію, атрымаўшы ступень кандыдата багаслоўя, у 1973-м узведзены ў сан протаіерэя. З 1974 года быў настояцелем прыхода ў пас. Чэрнь Тульскай епархіі, а ў 1988-м вярнуўся ў Беларусь і ўзначаліў прыход у в. Цэціна на Віцебшчыне. З

1989 года служыў настояцелем Гарадзілаўскай Свята-Іосіфаўскай царквы (Маладзечанскі раён) і па сумяшчальніцтве стаў акармляць Груздаўскую царкву. За сваё руплівае служэнне ў 1996 годзе ўганараваны правам нашэння мітры. З 1998 года айцец Рыгор – настояцель Груздаўскай царквы ў гонар Палажэння Рызы Прасвятой Багародзіцы і прыкладае вялікія намаганні па яе аднаўленні, укладвае асабістыя сродкі. З таго часу да цудадзейнага Груздаўскага абраза Божай Маці ішлі і ехалі пакланіцца людзі не толькі з наваколля, але і з усёй Беларусі і нават з Украіны, Балгарыі, Чэхіі ды іншых славянскіх краін. Асаблі-

вым для пакланення быў дзень 15 ліпеня – дзень Палажэння Рызы Прасвятой Багародзіцы ва Улахернскім храме Канстанцінопаля (гэта адбылося ў 1458 г.), у гонар чаго атрымала назву царква і адбываўся Груздаўскі фэст з урачыстым хрэсным ходам. Гэту трыдыццю адраділі пасля набыцця Беларуссю незалежнасці. У гэты дзень з многіх мясцін сюды рушаць паломнікі, каб пакланіцца Груздаўскай святыні.

Пасля перанесенай цяжкай хваробы ў 2003 годзе па стане здароўя айцец Рыгор выведзены паза штат, але працягваў аддавае служэнне Богу. Спачыў святар на 91-м годзе жыцця ў дзень велікамучаніка Георгія Пераможцы 6 мая 2006 года і пахаваны каля Груздаўскай царквы.

Царква ў Гарадзілаве заснаваная яшчэ ў XV стагоддзі, мае цудадзейны абраз Божай Маці, які, паводле падання, выратаваў ад смерці князя Андрэя Саковіча – будучага намесніка Смаленскага, Полацкага і ваяводу Троцкага.

За бескарысліваю, руплівую і адданую святарскую службу іерэй Рыгор Папоў стаў мітрафорным протаіерэем, узнагароджаны ордэнамі Святога роўнаапостальнага князя Уладзіміра II і III ступеняў, Святога дабрадзейнага князя Данііла Маскоўскага III ступені. За баявыя мужнасць і адвагу ўганараваны ордэнам Айчыннай вайны I ступені, медалём «За адвагу», шматлікімі ваеннымі медалямі і падзякамі камандавання.

За сваё амаль паўвекавое пастарскае жыццё протаіерэй Рыгор выявіў сябе сапраўдным святаром, быў зорам давадзнення слова Божа да вернікаў. Сваё служэнне Госпаду, царкве і людзям бацькоўскай веры, лагоднасці і пакоры. Апошнія гады яго зямнога жыцця нагадвалі жыццё старца-схімніка, бо праходзілі яны ў асноўным у малітве, пошніцтве і маўчанні. Дзверы яго хаты, і абавязкова ў святочныя дні, амаль не зачыняліся. Да яго пастаянна прыяз-

джалі і прыходзілі царкоўнаслужыцелі, вернікі і яго шматлікія духоўныя дзеці, якія, пасля наведвання свайго бацькоўскага, адчувалі прыліў духоўнасці, чысціні, святасці... Таму спрыялі гасціннасць і сардэчнасць бацькоўскай Рыгора і матушкі Зіны.

Хатка іх стаіць у Маладзечне і зараз. Яна невялікая, нізенькая, драўляная. Хатняе начынне надзвычай сціплае, бо ў гэтай сям'і былі іншыя жыццёвыя каштоўнасці і арыенціры... Бацькоўска вельмі хваляваўся за жыццядайную крынічку з халоднай, да пякучкі ў роце, і чыстай, да звонкай празрыстасці, вадзіцай, якая знаходзілася побач з царквой і была закапаная ў гады ваяўнічага атэізму, хацеў яе адшукаць. Гэтай крынічкай разам з цудадзейным абразам славілася царква. І сёння ўжо матушка Зіна турбуецца і гаворыць: «Трэба горача і шмат маліцца Богу, прасіць Госпада, хадзіць хрэсным ходам і тады, магчыма, святая вадзіца праб'ецца сама»...

Зараз святарскую справу бацькоўска працягвае айцец Анатоль – старэйшы сын а. Рыгора і настояцель Груздаўскай царквы. Рыхтуецца стаць святаром яго ўнук Дзмітрый, навучэнец Жыровіцкай духоўнай семінарыі. Упэўнены, што сярод 7 унукаў і 6 праўнукаў айца Рыгора яшчэ знойдуцца прадаўжальнікі яго духоўнай місіі.

Матушка Зіна перадала на пастаяннае захаванне Маладзечанскаму музею рызы, узнагароды, дакументы і фотаздымкі айца Рыгора, якія зоймуць сваё пачэснае месца ў пастаяннай экспазіцыі.

Барыс БАРОЎСКІ

Стэнд у музеі, прысвечаны Р. Папову

Літва гістарычная

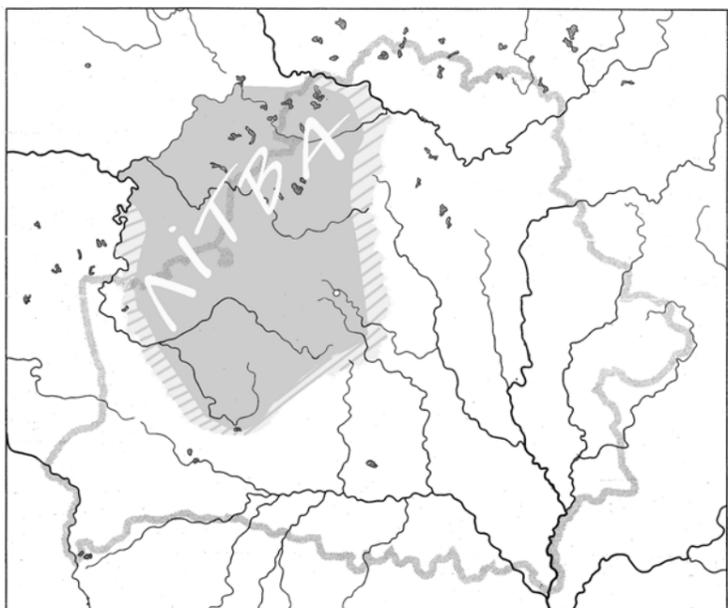
(Заканчэнне. Пачатак у №№ 21–22)

У «Аповесці мінулых гадоў», складзенай у пачатку XII стагоддзя на падставе больш ранніх крыніцаў, Літва пералічваецца сярод тых неславянскіх народаў («ініи языци»), якія плацяць даніну Кіеўскай Русі («іже дань даютъ Руси»). Акрамя культуры ўсходнеславянскіх курганоў, якая на паўднёвым усходзе ахоплівала тэрыторыю да возера Свір і сярэдняе цячэнне р. Віліі, пад Літвой напэўна мелася на ўвазе і прастора, дзе большая частка насельніцтва была ўжо славянамоўнай, але захоўваліся яшчэ асобныя астраўкі балтаў. Абшар, які ў XVI стагоддзі называўся Літвой, напачатку сярэднявечча (у V–VIII стагоддзях) быў заселены плямёнамі двух этнічна балцкіх культураў: усходнелітоўскіх курганоў і банцараўскай (апошняя месцілася ў цэнтральнай і часткова паўночна-заходняй частках цяперашняй Беларусі). Асновай, на якой узніклі абедзве гэтыя культуры, была больш ранняя культура штрыхаванай керамікі, якая праіснавала да IV – пачатку V стагоддзя. Характэрна, што арэал гэтай культуры на познім этапе яе існавання распаўсюджваўся, паводле сцвярджэння археолага А.А. Егарэйчанкі (які прысвяціў ёй адмысловую манаграфію),

ад р. Святой і сярэдняга цячэння Нёмана да вадападзелу Нёмана і Прыпяці, уключна з вярхоўямі Лані, Случы і Пцічы, а на ўсходзе – у асноўным да р. Бярэзіны. Няцяжка заўважыць, што гэты арэал супадае з той тэрыторыяй, якая ў дакументах XVI стагоддзя аднесена да Літвы ў вузкім сэнсе слова. Таму ёсць падставы сцвярджаць, што згаданая тэрыторыя называлася Літвой ужо на заключным этапе існавання культуры штрыхаванай керамікі, г.зн. не пазней чым у IV–V стагоддзях. Хаця пад уплывам і ў выніку пранікнення суседніх плямёнаў на месцы культуры штрыхаванай керамікі ўтварылася дзве – усходнелітоўскіх курганоў і банцараўскай, але абедзве яны засталіся этнічна прыналежнымі да балцкага этнасу. Большая частка ранейшага насельніцтва таксама напэўна нікуды не мігравала, і верагодна назва ўсёй той тэрыторыі засталася ранейшай. Варта сказаць, што археалагічнай навуцы вядома шмат прыкладаў, калі адзін этнас прадстаўлены дзвюма альбо некалькімі археалагічнымі культурамі. Што датычыць паўднёвай часткі арэала культуры штрыхаванай керамікі, насельніцтва якога ў канцы I – пачатку II тысячагоддзя н.э. было славянскае, але на працягу

ўсяго сярэднявечча тая тэрыторыя працягвала называцца Літвой, то можна прывесці з еўрапейскай гісторыі наступныя прыклады. Такія тэрыторыі, як Прусія, Фракія, Далмацыя, Брытанія, Бургундыя, Багемія, Бельгія і нават Францыя, атрымалі свае назвы ад засяляўшых іх першапачаткова этнасаў, але тым не менш гэтыя назвы тэрыторыяў захаваліся і пасля змены (у выніку міграцыяў альбо асіміляцыяў) этнічнага складу іх насельніцтва. Да таго ж, не толькі паўднёвая частка гістарычнай Літвы (у межах цяперашняй Беларусі) абславянлася, але і насельніцтва паўночнай часткі (у цяперашняй Летуве) усё больш пераймала пануючыя славянскія (дакладней, старабеларускія) мову і культуру. Гэтаму спрыяла і наяўнасць сярод насельніцтва гарадоў паўднёва-ўсходняй Летувы значнай часткі беларусаў. Таму не дзіўна, што падарожнікі з розных краінаў, а таксама ўраджэнцы Вялікага Княства, нярэдка пад літоўскай мовай мелі на ўвазе старабеларускую, а саміх літоўцаў адносілі да славянскіх народаў. Так, у першай палове XVI стагоддзя аўстрыйскі дыпламат Сігізмунд Герберштэйн сцвярджаў у сваіх запісках, што на «літоўскай мове» бізона называюць зубрам (Suber), хоць палетувіску гэтая жывёла завецца stumbras. Гэтаксама ён прыводзіў і «літоўскую» назву лася (Loss). У XVII стагоддзі вядомы праваслаўны дзеяч Лаўрэнці Зізаній разумеў пад «літоўскай» мовай старабеларускую, а пад «рускую» – царкоўнаславянскую. Так, у прадмове да складзенага ім «Катэхізіса» ён пісаў, што гэтая кніга «глаголема по-гречески катехизис, по-литовски оглашение, русским же языком нарицается беседословие». У тым жа XVII стагоддзі Мя-

Межы Літвы ў XI ст.

Літоўская Метрыка

Літоўская Метрыка – скарончаная назва Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага, збора «сшыткаў і кніг» вялікакняжацкай канцэлярыі XV–XVIII стагоддзяў, з копіямі дакументаў, што выдаваліся ад імя вялікага князя (гаспадара), паноў-рады і соймаў. Дакументы падлягалі захаванню, неабмежаванаму ў часе. У складзе Метрыкі знаходзяцца агульназемскія і абласныя прывілеі, прывілеі гарадам і асобным групам насельніцтва, прывілеі на валоданне маёнткамі і розныя фінансавыя льготы. Значнае месца займаюць судовыя дэкрэты, што разглядаліся вялікакняжцкім судом. У пасольскіх кнігах змешчаны матэрыялы знешняй палітыкі – дагаворы, інструкцыі паслам, перапіска з іншымі дзяржавамі і інш.

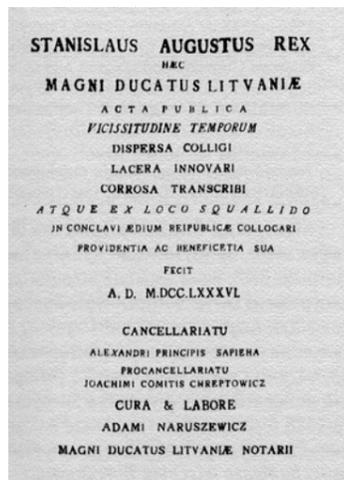
Метрыка стала асновай вялікакняжацкага, а пазней галоўнага дзяржаўнага архіва і выконвала юрыдычна-рэгістрацыйныя функцыі. На аснове матэрыялаў Метрыкі паводле адпаведных запытаў выдаваліся юрыдычна завераныя дакументы (копіі з копіяў). Асноўная частка дакументаў ад XV да пачатку XVII стагоддзя складзена на беларускай мове, а пазней на польскай і лацінскай мовах.

Сшыткі і кнігі Метрыкі вяліліся з сярэдзіны XV да пачатку XVI стагоддзя. Яны зберагаліся ў Троцкім замку пад наглядам гаспадарскага падскарбія, пазней захоўваліся ў вялікакняжцкім скарбе ў Вільні. Загадаў кнігамі Метрыкі канцлер, а з 1566 года падканцлер Вялікага Княства Літоўскага. Пасля размежавання канцэлярыі канцлера і падканцлера Метрыка падзялілася на вялікую і меншую. Частае выкарыстанне дакументаў ужо да канца XVI стагоддзя значна папсавала іх. Пад кіраўніцтвам канцлера Льва Сапегі ў 1594–1607 гадах старыя кнігі былі перапісаны, але ў XVII стагоддзі яны амаль усе загінулі (падчас вайны Рэчы Паспалітай з Расіяй 1654–1667 гадоў. – «КГ»). Новыя кнігі разам з пазнейшымі кнігамі выкарыстоўваліся ў гаспадарскай канцэлярыі ў XVII–XVIII стагоддзях, яны і склалі аснову сучасных фондаў Метрыкі. Да сярэдзіны XVIII стагоддзя архіў ВКЛ быў перавезены ў

Варшаву, а пасля задушэння паўстання 1794 года – у Санкт-Пецярбург, і большая яго частка перададзена ў Сенат Расійскай імперыі. У 1887–1888 гадах матэрыялы Метрыкі былі пераведзены ў маскоўскі архіў Міністэрства юстыцыі і цяпер захоўваюцца ў Расійскім дзяржаўным архіве старажытных актаў у Маскве (фонд 389, 662 адзінкі). У Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі ёсць іх мікракопіі. Некаторыя дакументы са складу Метрыкі цяпер захоўваюцца ў Галоўным архіве старажытных актаў у Варшаве, Расійскай Нацыянальнай бібліятэцы ў Санкт-Пецярбургу, Нацыянальнай бібліятэцы Украіны імя У.І. Вернадскага ў Кіеве і некаторых іншых зборах.

Дакументамі Метрыкі карысталіся і карыстаюцца для сваіх працаў гісторыкі пачынаючы з XIX стагоддзя. Шмат матэрыялаў з яе апублікавана ў розных зборах дакументаў XIX–XX стагоддзяў. Шматтомная публікацыя Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага ажыццяўляецца з 1987 года археографамі Польшчы, а з 2000 года археографамі Інстытута гісторыі НАН Беларусі. За апошнія гады апублікаваны і матэрыялы Метрыкі ў Літве ў перакладзе на літоўскую мову (дакументы Метрыкі на літоўскай мове не вяліся).

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ,
прафесар

Друкаваны тытульны аркуш 1786 г. кнігі 562 з дакументамі 1549 г.

леці Сматырыцкі ў творы «Апраўданне нявіннасці» прыгадаў «Літву» сярод «хрысціянскіх рускіх народаў», на адным узроўні з валынцамі, украінцамі, Белай і Чорнай Руссю, і г.д. Расійскі дыпламат князь Б. Куракін у пачатку XVIII стагоддзя, калі праязджаў праз Беларусь, адзначаў падабенства «літоўскай» мовы да расійскай. Толькі паступова назва Літва стала выключна

абазначэннем аднаго з балцкіх народаў і замацавалася за тэрыторыяй, большую частку якой складае гістарычная Жамойць (Жэмайція), а назва Беларусь з абазначэння гістарычнай вобласці ў Падзвінні і Падняпроўі набыла сучаснае значэнне.

Эдвард ЗАЙКОўСкі,
кандыдат
гістарычных навук

Што мы ведаем пра Станіслава Серафіна Ягадынскага?

Сярод забытых імёнаў Бацькаўшчыны асобна трэба выдзеліць імя Станіслава Серафіна Ягадынскага (Ягадзінскага). Рэдка ў якой энцыклапедыі, нават найнавейшай, можна знайсці звесткі пра гэтага чалавека. Але ж асоба гэтая была неардынарная, таленавітая і цікавая. Тым больш, што жыццё і дзейнасць Ягадынскага звязана з нашай малой радзімай – Пружаншчынай.

Станіслаў Серафін Ягадынскі (1590 ці 1594 – каля 1644) – выдатны паэт, перакладчык, педагог і знаўца геральдыкі. Гістарычныя крыніцы, як і факты самой біяграфіі гэтага чалавека, сведчаць, што паходзіў ён са збяднелай беларускай шляхты. Але існуюць розныя меркаванні даследчыкаў аб месцы нараджэння Станіслава Серафіна – гэта Жамойція (сучасная Літва), Гарадзеншчына ці мястэчка Шарашова на Пружаншчыне.

З тых невялікіх звестак, што маюць сучасныя навукоўцы, вядома, што ў 1613–1618 гг. Станіслаў Серафін вучыўся ў выдатнейшай вышэйшай навучальнай установе Вялікага Княства Літоўскага – Віленскай езуіцкай акадэміі. Менавіта ў гэты час ён стаў спрабаваць пісаць. Першымі яго творами былі панегірыкі (усхваляльныя прамовы), прысвечаныя прадстаўнікам уплывовай беларускай знаці (напрыклад, Гераніму Маловічу – падканцлеру Вялікага Княства Літоўскага і інш.), якія выдаваліся ў віленскай друкарні Яна Кар-

дана. Вернасць панегірычнаму жанру Ягадынскі захаваў на ўсё жыццё. Засталіся некаторыя такія яго працы на польскай і лацінскай мове, праўда, у іх даволі часта сустракаліся беларускія словы і звароты, што дало падставу даследчыкам меркаваць аб яго беларускім паходжанні.

Аднак у першую чаргу Станіслаў Серафін Ягадынскі вызначыўся ў польскай літаратуры XVII ст. як выдатны паэт-сатырык. У Кракаве выходзілі яго зборнікі сатырычных эпіграм, якія карысталіся вялікай папулярнасцю, аб чым сведчыць іх неаднаразовае перавыданне: «Гром» (1618), «Маскі масленічныя і паўсюдныя...» (1619), «Грош

спалітай. Сярод ліцвінскіх і польскіх магнатаў у гэты час стала папулярным фундатарства – апыкуства таленавітай, але беднай шляхецкай моладзі, а таксама навукоўцаў, літаратараў, музыкантаў і мастакоў. Заможныя асобы імкнуліся не толькі садзейнічаць такім людзям, але і самі набываць адукацыю, знаёміцца з дасягненнямі культуры і навукі. У буйных магнацкіх рэзідэнцыях менавіта ў гэты час з’явіліся першыя сапраўдныя бібліятэкі, архівы, партрэтныя галерэі, зборы розных калекцый і г.д. У гэтае рэчышча трапіў і наш суайчыннік. Дзякуючы матэрыяльнай і маральнай падтрымцы шляхціцаў А. і К. Халецкіх Ягадынскі ў 1619 г. здолеў удасканаліць сваю адукацыю – паступіў на факультэт права ў Кракаўскі (Ягелонскі) універсітэт, які пасляхова закончыў ў 1620 г., а пасля – у 1622 г. працягнуў навучанне ў Падуанскім універсітэце (Італія), дзе вучыўся калісці і ўсходнеславянскі першадрукар Францыск Скарына. Зразумела, што ўдзячнасць за падобную дапамогу магла быць таксама асаблівай – Станіслаў Серафін напісаў усхваляльныя творы ў гонар сваіх апекуноў-патронаў і два вершаваныя ўступы да кнігі Мікалая Халецкага «Алегорыя».

Адукаваны малады чалавек завязаў у гэты час патрэбныя знаёмствы не толькі сярод багацейшай і асветнай шляхты, але нават пры каралеўскім двары Рэчы Паспалітай. На яго звярнуў увагу польскі кароль і вялікі князь літоўскі Жыгімонт III Ваза (1587–1632), які абраў Ягадынскага ў памочнікі свайму сыну Уладзіславу. У

1624–1625 гг. Станіслаў Серафін суправаджаў каралевіча ў яго падарожжы па Германіі, Бельгіі, Італіі (у тым ліку ў якасці перакладчыка). Пасля гэтага ён у 1625 г. паступіў на службу да даверанай асобы манарха трокскага кашталяна і нявіжскага ардыната Яна Ежы Радзівіла (аднаго з самых адукаваных людзей свайго часу) і жыў пры яго шыкоўным, не горшым за каралеўскі, двары ў Нясвіжы. Напэўна, знаёмства гэтых людзей адбылося ці падчас замежнага ваяжу Уладзіслава, ці сумеснай вучобы ў Падуі. У гэты час Ягадынскі падарожнічаў са сваім новым апекуном па Беларусі – наведваў Кобрін, Жыровічы, Гародню. Аднак у 1625 г. Ян Ежы памёр, і Ягадынскаму прыйшлося шукаць новую службу. Некаторы час (1627–1629) ён працаваў у канцылярыі кракаўскага біскупа М. Шышкоўскага. У будучым вопыт падобнай працы яму вельмі спатрэбіўся.

Аднак сярод магнацтва Рэчы Паспалітай Ягадынскі быў вядомы ў першую чаргу як выдатны знаўца законаў геральдыкі. Многія польскія і ліцвінскія феадалы запрашалі яго для афармлення ўласных геральдычных знакаў – гербаў. У выніку карпатлівай шматгадовай працы ім быў складзены гербоўнік шляхецтва дзяржавы – «Сумарыюш клейнотаў або гербаў дзяржавы і рыцарства Кароны Польскай і Вялікага княства Літоўскага з розных аўтараў, а менавіта з Бельскага, з Папроцкага і запісаў С.С. Ягадынскага сабраны» (1621) – галоўная яго навуковая работа, што дайшла да нашых дзён.

Менавіта Ягадынскаму таксама прыпісваюць і аўтарства першага польскага падручніка па каліграфіі «Ка-

ліграфія, або Канцылярыя» (1640 і 1695).

Станіслаў Ягадынскі вызначаўся таксама як выдатны перакладчык. З італьянскай мовы на польскую ім былі перакладзены лібрэта опер «Вызваленне Руджыера з вострава Альцыны» Ф. Сарачынелі ў 1628 г. і «Трыумф каханья» Франчэска Пятраркі (застаўся толькі ў рукапісе).

Многія гады жыцця гэтага чалавека не зафіксаваны ні ў якіх крыніцах, у яго біяграфіі, як кажуць, шмат белых плямаў. Аднак вядома, што ў канцы жыцця Станіслаў Серафін Ягадынскі апынуўся ў Шарашове – служыў у «каралеўскім маентку Шарашова». Напэўна, у якасці ўпраўляючага. Хутчэй за ўсё, там ён і закончыў сваё жыццё.

Хочацца, каб імя Станіслава Серафіна Ягадынскага зацікавіла не толькі землякоў, але і навукоўцаў. Магчыма, праз некаторы час нам удацца даведацца аб ім значна больш.

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
г. Пружаны

Вялікі князь Літоўскі і кароль Польскі Уладзіслаў Ваза (партрэт П. Рубенса)

пад заслонай і аздобай крылаў караля птушак арла князёў Радзівілаў ...» (1620), «Прыдворныя» («Дваранкі»; 1621), «Каталіцкія песні» (1638) і іншыя.

Трэба адзначыць, што XVII ст. – гэта пачатак росквіту мецэнацтва ў Рэчы Па-

Шляхецкае адзенне XVI ст.

Калекцыянерам, і не толькі

Ад астралябіі да супертэлескопа

Сярэднявечная астраномія і сучасная сустрэліся на марках, што выпусціў выдавецкі цэнтр «Марка» РУП «Белпошта». На мініяцюры № 780 змяшчаюцца астранамічныя прыборы сярэднявечных навукоўцаў, на марцы № 781 – сучасныя сродкі даследавання космасу. На абедзвюх – лагатып «EUROPA».

Памеры марак 37x26 мм, наклад – па 70 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушах па 7 марак і купон. Намалявала мініяцюры Тамара Стасевіч.

Удзень выхаду на Мінскім паштамце праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень».

Матылі роднай зямлі

Году роднай зямлі прысвечаны блок № 65 з маркай № 782. Намалявалі мініяцюры Марыя Плахатнюк і Іван Лукін. Памер маркі ў блоку – 37x26 мм, усяго

блока – 72x50 мм. Наклад – 20 тысячаў асобнікаў.

У дзень выхаду блока на Мінскім паштамце праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень».

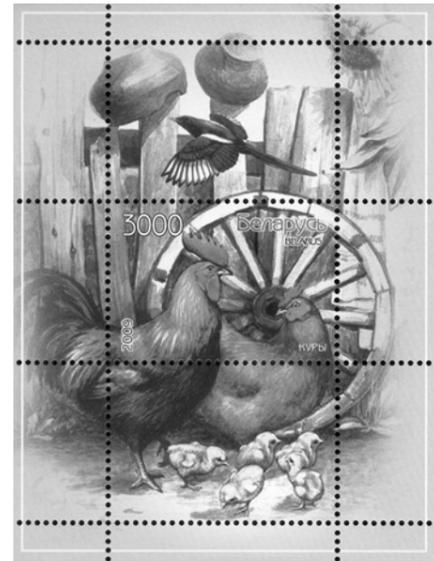
Качкі і гусі для Еўропы

Цяпер мы можам у далёкае замежжа адпраўляць нашых свойскіх птушак. Нядаўна вышлі блок № 16 з маркай № 785 і маркі №№ 783–784, на якіх змяшчаюцца выявы курэй, качак і гусей. Намаляваў іх Аляксандр Міцянін. Памеры марак 28x40 мм, блока – 69x91 мм. Наклад блока 15 тысячаў асобнікаў, марак – па 63 тысячы.

У дзень выхаду ў абарот на Мінскім паштамце праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак А. Міцянін).

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта».

Сустрэчы і расставанні

Макаёнкавы Арэвы

1967 год быў юбілейны – набліжалася 50-годдзе Вялікага Кастрычніка. У цэнтры Любані ішло будаўніцтва: узводзіўся прасторны цагляны будынак сельскага Дома культуры, непадалёк размесцілі шырокае плошчу пад стадыён. А вакол ДК і стадыёна – вялікая пустка. Тут вырашылі пасадзіць дрэвы і парку надаць імя 50-годдзя Кастрычніка.

Было закуплена дзве тысячы штук саджанцаў дрэў і кустоў (з улікам абсады і калгасны двор). Арганізацыю пасадкі даручылі сакратару партарганізацыі калгаса Іларыёну Еўстаф'еву.

На пасадцы былі задзейнічаны палыводы калгаса, вучні школы, клубныя супрацоўнікі. Наведаліся суды і старшыня калгаса з гасцем, Андрэем Макаёнкам. Ну, як жа тут не пасадзіць дрэўца!

– На памяць найлепш садзіць дубы. Яны даўгавечныя, – падказваў Макаёнак.

Але сярод саджанцаў дубкоў знайшліся толькі два. Іх пасадзілі па суседстве, а побач яшчэ па два дрэўцы іншых парод. Праўда, на наступны дзень Еўстаф'еў знайшоў яшчэ два дубкі і пасадзіў іх поблізу.

Прайшлі гады, выраслі дрэвы. Мала хто помніць у вёсцы

прыезд Андрэя Макаёнка, а дрэвы памяць берагуць.

Пошукі выйсця

У ранні брэжнеўскі перыяд вёскі Лунінецчыны былі на ўздыме, лідэрам жа па тэмах развіцця была Любань, як і калгас «Новае Палессе». Але на прамысловых прадпрыемствах рабочыя мелі значна большыя заробкі, чым працаўнікі нават перадавай сельгасарцелі. Назіралася вялікая ўцэчка вясцоўцаў у горад, міграцыя набыла масавы характар.

У хуткім часе Андрэй Макаёнак напісаў п'есу «Таблетку пад язык», дзе галоўны герой Уладзімір Каравай, прататып нашага Уладзіміра Сцепчанкі, разважаў:

– І жыць ужо сталі як людзі, і зарабляць. Дык жа не, цягне іх у горад. Чаго ім тут не хапае? Усё ў горад, у горад, у горад...

А малады калгаснік Іван Швед смела выкажа старшыні:

– У горадзе можна кожны вечар у цырк хадзіць. Не тое, што тут. У тэатр, у оперу... «Лебядзінае возера» не ў кіно, а ў жыўную паглядзець... У горадзе зараз сезон на рабочую сілу; асабліва на будоўлі.

Дзед Цыбулька ў дыялогу выкажа яшчэ больш слушную думку:

– Хочаш, каб людзі не ўцякалі – плаці бы ў горадзе...

Праблема міграцыі вясцоўцаў хвалявала не толькі Ул. Сцепчанку, але і Андрэя Макаёнка, і пісьменнік захапіўся гэтым пытаннем. Пазней у інтэрв'ю карэспандэнту БелТА У. Рубіну Макаёнак гаварыў пра Сцепчанку: «Я часта ездзіў у яго гаспадарку, удзельнічаў у планёрках, нарадах, пасяджэннях праўлення. Ёмістыя дэталі, вобразы людзей, якія ўвайшлі ў п'есу «Таблетку пад язык», узяты адтуль» («Мінская праўда», 12.11.1980).

Пісьменнік быў не толькі назіральнікам, але і дарадцам, і натхняльнікам. Творчая Макаёнкава парада не аднойчы выручала Сцепчанку.

«Таблетку пад язык» – гэта своеасаблівы рэпартаж з калгаснай глыбінкі. Усё тое, што асветлена ў ім, – камедыйнае, а рэальнае – за заслонай тэатра.

«Тое, аб чым мараць героі майі п'есы дзед Цыбулька і Швед, ты, Валодзя, можаш зрабіць явай, – раіў Макаёнак Сцепчанку. – У тваім «Палессі» такі бюджэт! Бяры кірунак на горад, дружа!»

І Любань сапраўды ўзяла курс на гарадское жыццё. Было пабудавана некалькі шматкватэрных дамоў, праведзены водаправод; футбольная каманда займала першыя месцы ў таварыстве «Ураджай».

Іван Шамякін, Міхась Калачынскі, Андрэй Макаёнак і Янка Брыль (1957 г.)

Уладзімір Афанасьевіч Сцепчанка быў натурай неартыстычнай. Але з першых дзён свайго праўлення ў тутэйшай гаспадарцы клубу і культработы аддаваў не менш клопатаў, чым сельгасвытворчасці. У клубе дзейнічалі вялікі хор, танцавальныя калектывы, вакальна-інструментальны ансамбль, і духавы аркестр.

З пабудовай новага Дома культуры пашырыўся дыяпазон культурнага жыцця. Суды запрашаліся лепшыя калектывы краіны: «Песняры», «Харошкі», хор Г. Цітовіча, капэла Р. Шырмы і нават выязны цырк (аб чым марыў Іван Швед з камедыі «Таблетку пад язык»).

Пра Івана Шамякіна

Першы раз Іван Шамякін прыязджаў у Любань з Андрэем Макаёнкам вясной 1967 года.

У Грычыне вяліся пасяўныя работы. Івана Пятровіча, вядома, цікавіў не ход работ, а размах асушаных зямель, захапляла карціна ператвораных у шырокія роўныя паветкі балот.

У той жа дзень гасцей звалі да Прыпяці паглядзець на веснавы разліў ракі. Там Іван Пятровіч быў уражаны «вялікай вадой»: як кінучь вокам, да гарызонту – водная гладзь, з якой тырчаць купы лазы ды рэдкія дрэвы. Убачыўшы такую панараму і праехаўшы на маторнай лодцы па той вадзе, Шамякін успомніў гістарычны факт:

– Можна смела сцвярджаць, што тут было мора Герарота.

І расказаў прысутным пра загадку знаходжаньня таго «мора».

Сцяпан НЕФІДОВІЧ
(Паводле альманаха «Лунінецкая муза». 2009, № 29)

Традыцыі і сучаснасць

Легенды пра ліцвінскіх «Троляў»

«LitvinTroll» – «Rock-&troll», Мн., 2009, «БМАgroup»

«Rock-&troll» – з чарады тых дэбютных альбомаў, якога публіка чакала з першых канцэртаў новага калектыву. Балазе касцяк гурта «LitvinTroll» склалі вопытныя музыкі з трывалым досведам працы ў такіх славуных калектывах, як «Стары Ольса», «Partyzone». А гэта Андрэй Апановіч (вакал, дуда, жалеяка, цыстра), Сяргей Тапчэўскі (бубны, бэк-вакал), Васіль Верабейчыкаў (дуда, жалеяка, флейта), Аляксей Савянок (гітары), Алег Клімчанка (бас), Дзяніс Вячэрскі (клавійныя, акардэон, бэк-вакал). Спярга гурт і ўспрымаўся як «Стары Ольса» з гітарным дамешкам, але з прыходам у склад яшчэ і партызонаўскага вакаліста (праўда, на ролю інструменталіста) ды басіста ўзніклі сумненні, да чаго больш схільны «LitvinTroll» – да індастрыяла ці медыявальнай музыкі. І вось дэбютны альбом растлумачыў усё: назваць гэта можна фэнтэзі.

Альбом «Rock-&troll» гурта «LitvinTroll» быў запісаны пры падтрымцы Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» ды музычнага лэйбла «БМАgroup» на студыі «Quadro-records». Ён складаецца з 10 кампазіцыяў, сярод якіх і адзін адкрыты бонус – фольк-металічны кавэр на «Breaking the law» гурта «Judas Priest» (без перакладу), і адзін прыхаваны (калі скончыцца апошні трэк, пачакайце дзве хвіліны і пачуеце маленькі аўтэнтны-спектакль на тэму народнай песні «Дуброва»).

«Дуброва» ёсць і ў складзе асноўных трэкаў альбома, але ейная рок-апрацоўка недалёка адышла ад аўтэнтны, хоць жорстка рыфы ў пэўныя моманты надзвычай выразна падкрэсліваюць эмацыянальнае развіццё сюжэта. І ўсё ж пшчотны вакал гасцінна запрошанай Анастасіі Апановіч (ён хоць і непрыкметны, але нібы стварае выразны кантраст на памежжы аўтэнтны і з рокам) падвышае запамінальнасць акурата фолькавага пачатку.

Што да іншага фольку, дык звяртае на сябе ўвагу новая версія знакамітай беларускай «Купалінкі», якую хто толькі ні перапрацоўваў. І хоць мясістае палатно «LitvinTroll'я» ўражае эмацыянальнай напоўненасцю ды меладыйнай віртуознасцю, усё ж, відаць, у нечым саступае неверагоднай версіі гурта «P.L.A.N.» з рэперам Паўлам Зыгмантовічам (гл. «Купалінка'new» у альбоме «Вялікае калі ласка», 2004), бо там ажно валасы дыбам становяцца ў гісторыі пра паколатыя ручкі дачкі Купалінкі.

Да фолькавых тэмаў можна аднесці і класічны «Пахне чабор» Петруся Броўкі. Яму таксама шанцавала на ўвагу ў рок-роле, але нейкага таямнічага адкрыцця не зрабіў пакуль ніхто. Вось і ў «LitvinTroll'я» звыклых хардкор-практыкаванні.

Спанатрыўшы крытыканскі сверб гэтых заўвагаў, я сам

Б'ецца сэрца птушкай
ў клетцы,
За бядой ідзе бяда,
Выратаўвайце, людцы!
Выратаўвай, дуда! –

сцвярджае Васіль Верабейчыкаў, шукаючы выйсце з кашмарнага сну ў аблозе пачварных тролляў. Найважнейшае, што нават той кашмар не такі страшны, бо наўкол беларуса (ліцвіна) акурата ліцвінскіх тролі.

«Песня пра тролляў» якраз і распавядае пра старажытныя часы змаганьня крывіцкіх волатаў з балотнымі троллямі. І ствараецца такое ўражанне, што нам менавіта патрэбны тыя тролі, каб палыхаць чужынцаў-уварванцаў на нашай зямлі.

Сказаўшы вышэй «інструменталкі ледзь не найбольш хітовыя тут», відаць, нельга абысці ўвагай і контрапункт «ледзь не» – «ледзь так». Дык вось найбольшым хітом альбома апынулася славуная шведская балада «Herr Mannelig», знаная па ўсёй Еўропе. Найбольш вядомая версія ў нашых краях – ад нямецкага фольк-метал гурта «In Extremo». І хоць немцы спяваюць яе па-шведску, але нашы хлопцы натхняліся яна не ад іх, бо беларуская аранжыроўка выразна больш напорыстая, а тэкст на 4 строфы даўжэйшы. У немцаў «Herr Mannelig» я знайшоў у альбоме «Verehrt Und Angesprien» (1999), дзе яна апынулася ажно ў двух варыянтах, адзін карацейшы за другі, але толькі ў арыгінальным ды беларускім тэксце, калі слухаць песню з буклетам у руках, душу працінае трагізм сітуацыі за так і не

пацалаваную нікім дачку дзікага тролля-пачвары, каб скінуць з яе вядзьмарскія чары.

Беларускіх перакладчыкаў шведскага тэксту В. Верабейчыкава, А. Апановіча і Зм. Сасноўскага можна і папракнуць, і ўхваліць за надзвычайную пільнасць і павагу да арыгіналу, бо калі немцы дазволілі сабе праігнараваць чужынскія мясцовасці Tillö ды Ternö, дык і мы ж маглі б апяць таямнічы замкі ў Міры або Крэве, а «LitvinTroll» сумленна перадаў кожны нюанс першакрыніцы:

Дванаццаць водных млынаў
я падару табе,
Што стаяць паміж Ціла і Тэрна
(прабачце, шведы, за беларускі акцэнт. – В. М.).
Іх жорны медзяныя
захопяць цябе,
А іх колы аздоблены срэбрам.

А хіба ж млыны, «Што стаяць паміж Мірам і Крэвам» не лепш бы рыфмаваліся з «срэбрам»? І была б сапраўдная ліцвінцкая балада. Зрэшты, мо і пазычаць чужое таксама варта сумленна, isn't it?

Да чужых хітоў альбома «Rock-&troll» належыць і згадаць вышэй англамоўны «Breaking the law» («Judas Priest»). У каверы выкарыстаныя беларускія жалеякі і нямецкі акардэон 1930-х гадоў, што не дадае тае самае аўтэнтны. Але не страшна, бо ўвогуле пры выкананні песень выкарыстаныя як класічныя рок-інструменты, гэтак і цэлы парк сярэднявечных ды народных музычных прыладаў. У тым і аўтэнтныка.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

«Хлеб адзін раз кусайце...»

Успаміны пра вайну

Шмат давялося перажыць у страшэнныя гады вайны. Наша хата стаяла на краі вёскі Гарывада. Каля вёскі праходзіў фронт і, калі пачалася бамбёжка, маці выкапала за домам невялічкую зямлянку, у якой мы і хаваліся. Яна расказвала, як аднойчы падчас баёў у зямлянку забег нямецкі салдат і, убачыўшы спалоханую жанчыну з двума дзеткамі, выцягнуў з кішэні фотаздымак, дзе быў ён са сваёй жонкай і дзецьмі, і на ламанай мове сказаў: «Ніхт, ніхт, мы ніхт пух». Пасля чаго ён выбег. Падчас бамбёжкі наша сховішча абвалілася, і нас засыпала зямлёю. Старэйшага брата Пятра маці адкапала хутка, а мяне шукалі доўга, думалі, што загінуў. Яшчэ маці расказвала, як у час баёў, калі з аднаго богу стра-

лялі нашы, з другога – немцы, яна пасадзіла нас з братам у торбы, старэйшага ззаду, а мяне спераду – і пайшла праз поле. Вакол рваліся снарады, салдаты крычалі: «Лажыся, матка», а яна ішла і думала: «Заб'юць дык заб'юць, і добра, калі ўсіх разам».

Бацька загінуў на фронце, і маці адна цягнула нас, клапацілася як магла. Аднойчы я зламаў нагу, і маці сем вёрст несла мяне на руках у Рэчыцу. Каб выжыць, мы хадзілі перакопваць бульбу, збіраць каласкі пасля жніва, а вартаўнікі ганялі нас. Пад'едзе на кані ды як лупне пугаю па плячах – толькі пісягі застаюцца. Бывала, маці наварыць вялікі чыгун шчаўя, такога рэдкага, дзе «круціна за круцінай ганяецца з дубінай», і кажа: «Вы, дзеткі,

Мікола Котаў з маці, 1956 г.

хлеб адзін раз кусайце, а лыжак сем-восем гэтай юшкі чэрпайце». Цяжка было, усё перажылі.

Няхай зямля будзе пухам усім, каго вайна не адпусціла дадому.

Мікола КОТАЎ,
пазаштатны
карэспандэнт «КГ»

Горад, каменем якога я стану

Алег ТАЛАЕЎ

Эсэ

(Газетны варыянт)

(Працяг. Пачатак у №№ 20-22)

Не верыце? Тады вось вам прыклад не з рэлігіі, а з сучаснага жыцця. Нацыянальная бібліятэка. Сімвал ведаў чалавечтва. Гімн чалавечаму розуму. Але разам з тым будынак бібліятэкі ў форме алмаза, хай каштоўнага – але каменя! Згадайце, што непадалёку ад Нацыянальнай размешчаны музей камянёў. А ў ім сабраны камяні – язычніцкія боствы. Цэлы пантэон язычніцкіх бостваў. Якія і прызвалі самага галоўнага. І ўзвышаецца цяпер Камень над усімі будынкамі Мінска, у тым ліку і над храмамі. Лухта? Як сказаць! Сама па сабе Нацыянальная бібліятэка з'яўляецца ўвасабленнем чалавечых ведаў. Можна, яна і сімвал філасофскага каменя? Рукі, паднятыя Скарынам каля Нацыянальнай бібліятэкі – рытуал звяртання да Сонца ведаў – Філасофскага Каменя? Недзе там і пара маіх камяньчыкаў-кніг.

Увогуле, адносіны да камянёў у мяне асаблівыя. Не, не да тых, што прыніжаны ператварэннем у біжутэрыю, хай і дарагу, на пальцах і на шыях. А да камянёў, якія ляжаць у падмурках храмаў і будынкаў Мінска. Да камянёў, што стваралі колісь мінскую брукаванку. Вы – апора, пачатак Мінска. Як камяні-жорны легендарнага Менска, што далі пачатак гораду. Камяні, што ляцелі ў галовы ворагаў з таксама каменных сцен. Камяні, што вырастаюць з зямлі па ўсёй Беларусі. Камяні, увасабленне нашых бостваў, да якіх нясуць па сёння ахвяры, дзелячыся не толькі ежаю, але і перажываннямі, горам і радасцю. Акамянелыя ад гора маці на Востраве Слэз. Камяні нясуць, захоўваюць часцінку чалавечай душы, яго, чалавека, думак і пачуццяў. Кранаючыся іх, размаўляеш з душамаі памерлых. Не? Ды вы проста забылі. Дакраніцеся да помнікаў на магілах блізкіх, пагаварыце з імі. Прайдзіцеся па Нямізе. Краніце сцены. Няўжо нічога не адчуваеце?

Спусціцеся па прыступках на платформы мінскай падземкі. Можна, недзе тут ездзяць у электрычках душы вашых блізкіх, крадком пазіраючы на нас цяперашніх. Мільгануць у натоўпе любімыя рысы твару чалавека, які праходзіць побач, амаль пазнаеш яго са спіны, абгоніш, зазірнеш у твар... А знаёмая душа ўжо выйшла з цела падарожніка, растварылася ў сценах і зноў крадком назірае – які ты цяпер?... Для кагосьці звычайны свет падземнага транспарта. А для мяне таксама казка. Дапамагаў яе ствараць на студэнцкіх суботніках у 1983-м, і так марыў пабачыць у баскай краіне ў 1984-м! Пазней тэлефанаваў з ваеннага гарадка суседзям (дома яшчэ не было тэлефона). А ў іх памянёўся нумар. Так і даведаўся аб адкрыцці метро, аб цэнах на прадукты і надвор'і ад незнамых мінчан. Многія цяпер не ведаюць суседзяў па пляцоўцы, а ў маім дзяцінстве мы ведалі нават іх родных і сяброў. Ці, скажам, кавалераў нашых дваровых дам. І ніхто да іх не чапляўся. Нізка, брыдка гэта было – лезці да хлопца, які ідзе з дзяўчынаю. І гэта – таксама мой Мінск. Іншая сістэма каштоўнасцяў.

Добра гэта разумееш, гледзячы на звычайныя дываны, якія ўсё ў нармальным стане больш за трыццаць гадоў. Ці то рабіць тады ўмелі, ці гэта ўзнагарода за шматдзённы чэргі, куды прыязджалі адзначацца – абмежаваная колькасць у адны рукі.

Я заўсёды адчуваў асаблівае хваляванне, падымаючыся па брукаванцы да Тэатра лялек. Казка пачыналася адсюль. Як дарога ў Чароўную краіну. Знікла брукаванка, і штосьці здарылася з гэтай казкай. Колькі рамантуюць Тэатр лялек і кінатэатр «Піянер», а адчування ранейшай Казкі няма. Ці я ўжо проста вырас? Гледзячы на радасныя твары дзяцей, хочацца верыць, што яны таксама шырока расплюшчанымі вачыма, з заміраннем сэрца будуць глядзець на прыгоды жывых лялек.

У маёй жа Казцы знайшлося месца і дзіцячаму садку. Бедная маленькая дзяўчынка, што не хацела гаварыць у дзіцячым садзе, а, значыць, і з горадам, паўгода! Так і хочацца ўзяць цябе за руку, правесці па маім Мінску, сказаць: «Не бойся, я – Мінск, твой Чароўны Горад». Якія буданы і штабы майстравалі мы з хлопцамі! А дакучлівыя дзяўчыны пра ўсё хацелі ведаць, якія сакрэты ў нас там, і якую страшную тайну не скажам ні за што на свеце! Калі падраслі, дзяўчынак пачалі пусіць у гэтыя буданы. Далей тэму развівайце самі – кожны сваю. Але тады, маленькім, верылася, што ў пакінутых на ноч буданах хаваюцца фантастычныя істоты. Некаторыя нават бачылі іх. І ладзілі іх з карчажын, травы, паперы і ўсяго, што трапляла пад руку.

(Працяг на стар. 8)

Васілю Быкаву – 85

Уздоўж

5. Участак баёў, на якім увесь час у Вялікую Айчынную вайну знаходзіўся ўзводны лейтэнант Васіль Быкаў. 6. «Круглянскі...». Аповесць Васіля Быкава, па матывах якой і аповесці «Сотнікаў» была пастаўлена ў маскоўскіх тэатрах п'еса «Скрыжаванне». 7. Умовы (адукацыйныя, маёмасныя і інш.), якія дапускаюць чалавека да карыстання правамі. 9. Аповесць, напісаная ў 1993 г. 10. Званне, якое было прысуджана Васілю Быкаву за яго высокамастацкія творы. 12. Абарончае збудаванне для ўкрывання жывой сілы ад агню праціўніка. 14. Цыкл мастацкіх твораў аднаго жанру. 19. Любімы від адпачынку пісьменніка. 20. Назва адной з вёсак на Ушаччыне, спаленай немцамі падчас Вялікай Айчы-

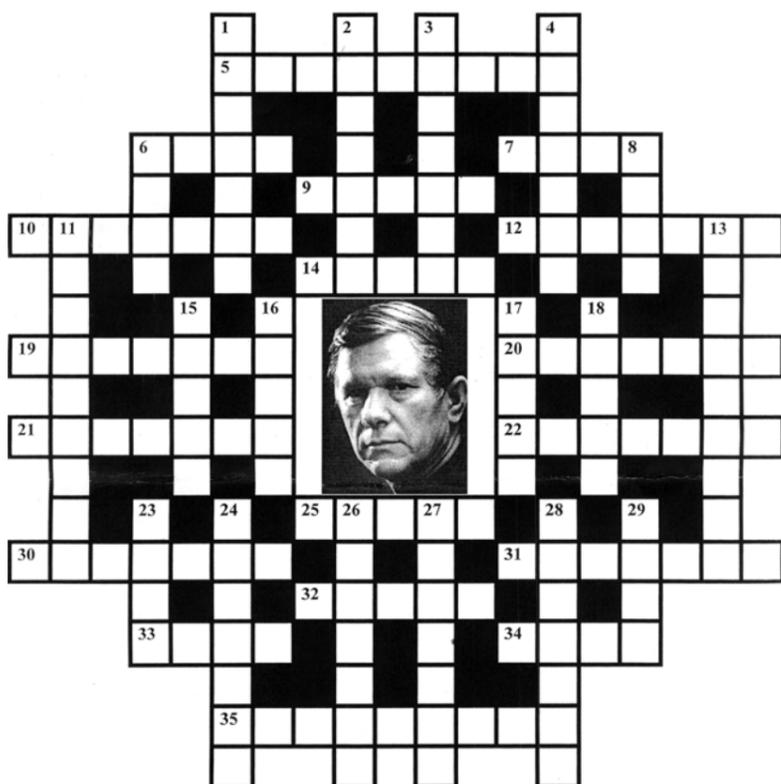
най вайны. 21. Чалавек, які жыве ў лесе, займаецца палываннем. 22. Агульная назва атамаў, якія адрозніваюцца лічбай нуклонаў у ядры. 25. «Воўчая...». Аповесць, на аснове якой кампазітар Г. Вагнер стварыў оперу «Сцежка жыцця». 30. Пабудовы, якія з садам і агародам складаюць адну гаспадарку. 31. Кароткія, невялікія штаны. 32. Вядомы беларускі кінарэжысёр, стваральнік кінафільма пра Васіля Быкава «Узыходжанне». 33. Хто смерці не баіцца, таго і... не бярэ. 34. «Жураўліны...». Аповесць Васіля Быкава. 35. Уладзімір.... Беларускі паэт, ураджэнец г. Віцебска, аўтар зборнікаў «Гукавы ба-

р'ер», «Буслы над аэрадромам» і інш. Сёлета ў чэрвені яму спаўняецца 70 гадоў.

Упоперак

1. Біблейскі твор, выдадзены Францыскам Скарынам у 1525 г. 2. Народны мастак Беларусі, аўтар партрэта Васіля Быкава. 3. Невялікі камяністы папярочны выступ на дне Ушачы і іншых рэк. 4. Возера на Ушаччыне, на лёдзе якога ў зімовы перыяд 1943–1944 гг. існаваў партызанскі аэрадром. 6. Паходны рух войскаў. 8. Партызанская.... Тэрыторыя з цэнтрам ва Ушачах, якая ў выніку бою 1942 г. была вызваленая ад немцаў. 11. Род войскаў, які некалі лічыўся «богам вайны». 13. Воўк не пастух, а свіння не.... 15. «Колькі важыць...». З верша ўраджэнца Ушаччыны, народнага паэта Беларусі Рыгора Бардуліна «Васілю Быкаву». 16. Кароткі літаратурны твор алегарычнага зместу. 17. Стральба. 18. Вёска на Ушаччыне, дзе нарадзіўся Васіль Быкаў. 23. Палонны, крыніца ведаў пра ворага. 24. Аповесць Васіля Быкава (1972), па матывах якой у 1977 г. быў зняты кінафільм. 26. Від зняўленчага мастацтва, раздзел графікі. 27. Вораг, захопнік. 28. Вёска на Ушаччыне, дзе нарадзілася беларуская паэтка Еўдакія Лось, якой сёлета 80 гадоў з дня нараджэння. 29. «... бяды». Твор Васіля Быкава, за які ў 1986 г. яму была прысуджаная Ленінская прэмія.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Памятаю, да нас на ўрок заалогіі ў 111-ю сярэдняю школу завітала дэлегацыя амерыканскіх кангрэсменаў. Было гэта ў канцы семідзесятых. Паказалі ім цудоўныя вучэбныя корпусы, вялікую спартыўную залу з трэнажорамі і спартыўнымі снарадамі. Вялікі басейн з дзвюма вышкамі. Не паверылі, што вучацца дзеці рабочых. «Дзеці, устаньце, чые тата і маці працуюць на заводзе?» Амаль ва ўсіх працавалі на заводах. Хаця сёе-тое блізкае для сябе амерыканцы знайшлі і нават зашчоўкалі фотаапаратамі. Коля! Памятаеш свой размаляваны падручнік па заалогіі? Я як зьялеў дырэктар – Канстанцін Антонавіч? Калі ён выходзіў з кабінета – разбягаліся дзеці, а настаўнікі заміралі ля сцен «смірна». Пайсці ў кабінет дырэктара атрымоўваць заўвагу – тое самае, што ў капёл з кіпенем. Не павышаючы голасу, не спяшаючыся, абходзіў ён свае ўладанні, заўважаючы кожную драбязу. І школа блішчэла, і ўвесь час недзе рамантавалася, фарбавалася... Атрымоўвалі новае абсталяванне і кабінеты. Новую літаратуру. Месца такое? Гаспадаром быў, жыў школаю. Зрэдку яго суправаджаў Феадал – аграмадны, за два метры ростам гісторык. Цудоўны настаўнік і мудры чалавек, які за знешнасцю марскога пехацінца меў добрае сэрца і залатыя рукі. Многія фільмы я ўпершыню ўбачыў у школьнай актавай зале, а кінааператарам быў ён – гісторык. У многім дзякуючы яму і Зоі Арцёмаўне – маёй першай настаўніцы, ува мне захавалася гэтая цікавасць да гісторыі і жаданне перадаць наступным пакаленням тое, што помню, што перажыў. Адсюль і імя другога сына – Святаслаў...

І мы заляцаліся да нашых дам і біліся за іхнюю ўвагу з супернікамі ў размаляваных туалетах і за школаю, у садах, якія самі ж садзілі. Да сінякоў. Да паламаных рук. Ці да першай крыві. Але – «раз на раз», г.зн. адзін на адзін. Не даруючы здрады. Часта ўступаючы ў дарослае жыццё нават раней, чым планавалі.

З дамамі можна было пазнаёміцца і ў парку Горкага. Гэта напачатку па ім пралягала чароўная, праз сумёты і заснежаныя дрэвы дарога да цырка. У свята, якога чакалі з неярпеннем, з патаемнай мараю, бо білеты трэба было купіць раней. У цырк, куды прыязджалі лепшыя артысты і дзе былі свае любімыя клоўны, гімнасты. У парку – планетарый з лекцыямі пра Міклуху-Маклая і мараю пра Космас. І далонь дзяўчынк, сціснутая ў кулак ад захаплення пры паглядзе на карту зорнага неба. А потым, гуляючы па парку Горкага, мы ўзіраліся, ці не замёрла дзе на мізэрным мастку тургенеўская паненка. Некаторым здавалася, што сустрэлі свой лёс. Верылі ў Казку...

Своеасаблівае падарожжа ў казачны свет можна было здзейсніць не выязджаючы з Мінска. Лепш сказаць, выязджаючы на цягніку, але які едзе па крузе. Дзіцячая чыгунка, дзе машыністы, кандуктары – дзеці. Цацачная чыгунка, што разраслася да памераў сапраўднай. З жывымі людзьмі. Ні ў воднага «залатога» хлопчыка, ні ў якіх Штатах такой ніколі не будзе. Не, можна купіць цеплавоз, рэйкі і інш. Навучыць дзяцей. Але вось зрабіць так, каб гэтая дарога была не толькі твай, але і іх, каб хацелася катацца і катацца, седзячы побач з сябрамі – гэта наўрад ці. Але багатыя таксама былі калісьці дзецьмі? Іншае, мабыць, дзяцінства.

А ў маім была Чароўная беларуская літаратура на ўроках Ганны Францаўны і бясконцы, бяздонны свет рускіх характараў на ўроках Браніславы Ізраэльўны. І лепшых настаўнікаў мовы і літаратуры не было ў маім жыцці.

Вас бянтэжыла імя па бацьку маёй настаўніцы, а пасля і класнай кіраўніцы? Мінск увогуле бянтэжыцца казаць на гэту тэму. Забываючы, што ў познім сярэднявеччы большасць яго насельніцтва – яўрэі. Што першае зафіксаванае паўстанне гараджанаў – выступленне яўрэяў. Што больш за трэць перадаваўнага насельніцтва – яўрэі або дзеці змешаных шлюбаў. Менавіта таму фашысты тут арганізавалі гета проста ў межах горада. Каменная чарга да Ямы – жывы напамін і пра гэты Мінск. Зыход у нікуды...

(Працяг будзе)

Цырк і ўскраек парка імя М. Горкага (1980-я гг.)

Чэрвень

25 – Бечык Варлен Леанідавіч (1939, Мін. р-н – 1985), літаратуразнавец, крытык – 70 гадоў з дня нараджэння.

26 – Рыбараў Валеры Паўлавіч (1939), кінарэжысёр, сцэнарыст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

27 – Кармазаў Віктар Філімонавіч (1934, Чэрыкаў), пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя К. Каліноўскага (1990) – 75 гадоў з дня нараджэння.

28 – Акцябрскі раён (1939) – 70 гадоў з часу ўтварэння.

28 – Быхаўскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (1984) – 25 гадоў з часу адкрыцця.

29 – Мінскі раён (1934) – 75 гадоў з часу ўтварэння.

29 – Мінскі метрапалітэн (1984) – 25 гадоў з часу адкрыцця.

Малюнак Міколы ГІРГЕЛЯ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ІНТЭР'ЕР ХАТЫ (заканчэнне артыкула)

Пасля адмены прыгоннага права адбыліся прыкметныя змены ў народным побыце і культуры, што адбілася і на арганізацыі сялянскага жылля. Курныя печы паўсюдна замянілі на «чыстыя», ці «белыя», з дымаходам, нярэдка з камінкам, на якім па вечарах палілі асмол ці лучыну. Павялічыліся памеры вокнаў з зашклёнымі рамамі. Падлогу насцілалі цёсам ці дошкамі. Складзеная столь саступіла месца сучаснай гарызантальнай. Замест спальнага пола (ці разам з ім) выкарыстоўвалі драўляныя ложка. Паступова зніклі палаці. Пры кутняй сцяне ставілі куфар, які замяніў сабой традыцыйны кубел. Значную ролю ў мастацкім аздабленні хатняга інтэр'ера адыгрывалі прадметы ўзорнага ткацтва (посцілкі, дываны, абрусы, ручнікі). Сцены хатаў нярэдка склюдавалі (абчэсвалі бяровыя склюдам) знутры, што давала магчымасць больш поўна выявіць натуральную фактуру дрэва і яго дэкаратыўныя ўласцівасці.

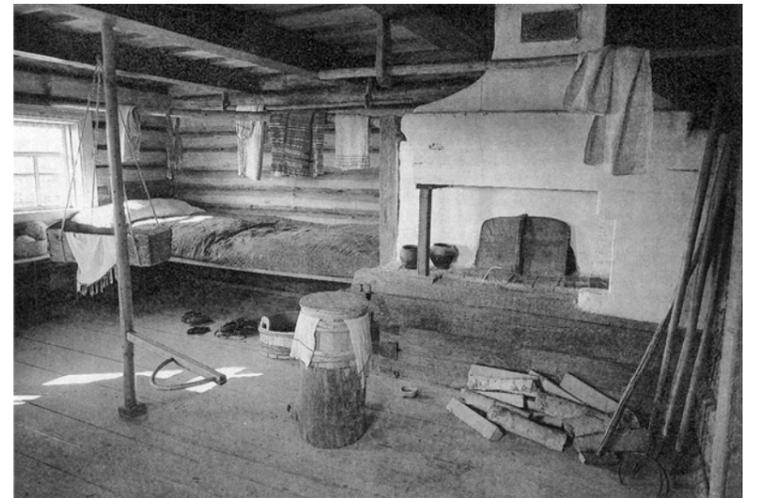
Мэбляванне і размяшчэнне разнастайных прадметаў ужытку ў хаце ў многім залежалі ад памераў і структуры жылля і яго суадносінаў з падсобнымі памяшканнямі – сенцамі, каморай, клеццю, варыўняй. У пяціценцы (тыпу хата + хата + сенцы) печ і гаспадарчы кут аддзя-

лілі ад параднага памяшкання, дзе заставаліся традыцыйная покуць, шафа ці куфар з чыстым адзеннем і бялізнай, стаялі ложка, услоны, крэслы.

Арганізацыя інтэр'ера ў трохкамерным жыллі (тыпу хата + сенцы + хата) ішла як па шляху функцыянальнага размежавання на больш чыстае і звычайнае будзённае памяшканні, так і ў выніку сямейных падзеяў, калі побач праз сенцы прыкладна ў аднолькавых умовах жылі дзве самастойныя сям'і. Ва ўсіх выпадках інтэр'еру ў значнай ступені адлюстроўваў сацыяльнае становішча гаспа-

дароў, іх сямейныя традыцыі, індывідуальныя густы.

У наш час інтэр'ер сялянскай хаты прыкметна змяніўся. Аднак індустрыяльныя метады будаўніцтва, прамысловая тыпізацыя канструкцыяў і абсталявання не пазбаўляюць народнае жыллё індывідуальнага характара і мастацкай выразнасці. Інтэр'ер сучаснага жылля злучае дасягненні культуры і вытворчасці, якія спалучаюцца з выпрабаванымі ў мінулым спосабамі мэблявання і ўбранства, заснаванымі на самадзейным мастацтве і традыцыях мясцовых промыслаў.

Інтэр'ер хаты. Канец XIX – пач. XX ст. (Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту)